

POLITINIŲ PARTIJŲ DALYVAVIMAS KOALICINĖSE VYRIAUSYBĖSE: ATSPINDŽIAI NACIONALINĖJE LIETUVOS ŽINIASKLAIDOJE (1996–2013)¹

Dr. Irmina Matonytė
Lietuvos socialinių tyrimų centras
Lithuanian social research centre
A. Goštauto g. 11, LT-01108 Vilnius
El. paštas: matonyte@ktl.mii.lt

Dr. Vincentas Vobolevičius
ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas
ISM University of Management and Economics
Arklių g. 18, LT-01129 Vilnius
El. paštas: vinvob@ism.lt

Santrauka

Politologijoje postuluojamas reikšmingas politinių partijų vaidmuo koalicinėse vyriausybėse ir todėl tikėtina, kad šalies žiniasklaidoje, aprašančioje koalicinių vyriausybių veiklą, politinėms partijoms bus skiriamas didelis dėmesys. Šiame straipsnyje tarpdisciplinio tyrimo būdu, gretinant lyginamosios politikos ir žiniasklaidos studijų metodus, siekiama išsiaiškinti, ar politinės partijos kaip svarbūs koalicinės vyriausybės ir koalicinės valdysenos aktoriai išryškėja Lietuvos žiniasklaidoje. Pirmiausia straipsnyje pateikiama Lietuvos žiniasklaidos stebėsenos apžvalga, analizuotų dienraščių ir internetinių portalų populiarumo tendencijos bei analizės metodologija. Toliau aptariama politinių partijų reikšmė Lietuvos koalicinės valdysenos kontekste, akcentuojami reikšmingi partiniai koalicinių vyriausybių formavimo, veiklos ir atsistatydinimo aspektai. Atsižvelgiant į koalicijų teorijos įžvalgas, formuojamos hipotezės apie žiniasklaidos straipsnių, rašančių apie skirtingus Lietuvos koalicinių vyriausybių tipus ir jų veiklą, tikėtiną dėmesį partijoms bei šio dėmesio dinamiką. Empirinis tyrimas remiasi rašytinės žiniasklaidos stebėsenos duomenimis, apimančiais visuomenės informavimo priemonių perteiktą informaciją, susijusią su koalicinių vyriausybių darbu Lietuvoje 1996-2013 m. Tyrimo rezultatai rodo, kad apžvalginiai žiniasklaidos straipsniai, aprašę ir komentavę Lietuvos koalicinių vyriausybių veiklą, kaip ir politologiškai tikėtasi, partijoms santykinai daugiau dėmesio skyrė mažumos vyriausybių atveju, o straipsniuose, nušviečiančiuose minimalios persvaros ir perteklinių koalicijų darbą partijos figūravo mažiau. Kita vertus, kitaip negu suponuoja politologinė įžvalga, Lietuvos viešojoje erdvėje partijų, kaip kolektyvinio veikėjo, reikšmė svarbiausia pasirodė koalicijų valdymo, o ne koalicijų formavimo etape. Chronologinės straipsnių analizės būdu buvo atmesta ir hipotezė, kad laikui bėgant politikai ir žurnalistai mokosi ir vis plačiau atskleidžia reikšmingą partijų vaidmenį koalicinėse vyriausybėse. Taip pat svarbu akcentuoti, kad Lietuvos žiniasklaidoje partinių aspektų straipsnių antraštėse yra reikšmingai mažiau negu pačiuose straipsnių tekstuose.

PARTICIPATION OF POLITICAL PARTIES IN COALITION GOVERNMENTS: REFLECTIONS IN THE LITHUANIAN MASS-MEDIA (1996–2013)

Abstract

---

¹ Už pagalbą analizuojant žiniasklaidos archyvą ir rengiant straipsnį autoriai dėkoja studentei Augustinai Zamuškevičiūtei (ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas).

Political parties play a key role in the functioning of coalition cabinets; therefore it is reasonable to expect the media to pay considerable attention to political parties while covering activities of coalition governments. This interdisciplinary exploration draws on methodologies of Comparative Politics and Media Studies in order to ascertain whether Lithuanian media emphasize political parties as important factors of coalition governance. The article begins by introducing readership trends for daily print newspapers and news websites that have been studied as a part of Lithuanian media monitoring, along with methodology of the project. Next we discuss the importance of political parties in the context of coalition governance in Lithuania, paying particular attention to partisan aspects of coalition formation, maintenance and dissolution. We build on the insights of coalition theory to produce three testable hypotheses about the focus of national print media on political parties acting in Lithuanian coalition cabinets. In the empirical study we analyze data, gathered by monitoring text-based media, encompassing articles related to the functioning of Lithuania's coalition cabinets between 1996 and 2013. The findings show that, consistently with expectations, articles describing and commenting activities of Lithuanian coalition governments dedicated more attention to political parties when writing about minority cabinets; in the meantime, articles concerning the work of minimal winning coalitions placed less emphasis on political parties. On the other hand, contrary to expectations, political parties as collective actors have received most attention during the operation, as opposed to the formative stage of coalition life. Chronological analysis of publications has also led to rejecting a hypothesis that journalists learn over time to pay closer attention to the significant role that political parties play in coalition cabinets. It is also worth noting that Lithuanian media produces significantly fewer partisan aspects in article headlines than in actual texts.

Reikšminiai žodžiai: Lietuva, koalicinė vyriausybė, partija, ministras pirmininkas, nacionalinis dienraštis, informacinis portalas, antraštė, tekstas.

Key words: Lithuania, coalition government party, prime minister, national daily, news website, heading, text.

1. Įvadas

Klasikinės politologijos teorijos bei vyriausybių, veikiančių demokratinėse santvarkose, studijos² politines partijas laiko kertiniu vykdomosios valdžios elementu. Politinės partijos atspindi ideologines takoskyras, skirtingus elektoratus ir lyderius pritraukiančių ir vienijančių organizacinių vienetų skirtumus, politinių-socialinių konfliktų intensyvumą ir formas. Partijos kaip kolektyviniai aktoriai deleguoja savo atstovus į valdžią, juos daugiau ar mažiau veiksmingai kontroliuoja ir didesne ar mažesne apimtimi yra atsakingos už savo atstovų, užimančių postus valdžioje, sprendimus. Politinių partijų vaidmuo ypač didelis koalicinėse vyriausybėse, kurios sudaromos ir veikia keleto atskirų partijų susitarimo pagrindu. Nors politologijoje vienos partijos suformuotų vyriausybių veiklą supaprastintai kartais ir dera tapatinti su vyriausybės vadovo (premjero, ministro pirmininko, kanclerio) asmeniu, tai daryti koalicinių vyriausybių atveju yra

---

² Gallagher, M.; Laver, M. & Mair, P. *Representative Government in Modern Europe*. McGraw Hill, 2001, 3rd edition, Chapter 12: *Building and Maintaining a Government*, p. 340.

nejmanoma, nes skirtingų partijų svarba ir vaidmuo koalicinėse vyriausybėse gerokai išauga³. Atitinkamai, galima suponuoti, kad šalies žiniasklaidoje, nušviečiančioje koalicinių vyriausybių veiklą, politinėms partijoms yra skiriamas didelis dėmesys ir informaciniai pranešimai bei politikos komentatorių įžvalgos, susijusios su vyriausybę sudarančių partijų veikla, yra esminis atitinkamų žiniasklaidos pranešimų struktūros ir turinio veiksnys⁴. Empiriškai patikrinti kaip (ar) veikia šios akademinės prielaidos apie pilietinės žiniasklaidos dėmesį politinėms partijoms koalicinėse vyriausybėse galima analizuojant ir gretinant dvejopus suvestinius duomenis: duomenis apie šalies koalicinių vyriausybių partinę sudėtį ir atitinkamų žiniasklaidos pranešimų turinį ir randamus „partinius“ akcentus. Pirmojo tipo duomenys yra politiniai struktūriniai-instituciniai koalicinių vyriausybių rodikliai. O antrojo tipo duomenų bazę sudaro atitinkamo žiniasklaidos turinio stebėsenos medžiaga. Žiniasklaidos stebėsenos būdu sukaupta informacija leidžia turinio analizės metodu gilintis į piliečiams pateikiamos informacijos kokybę, žiniasklaidos straipsniuose pateikiamų naujienų adekvatumą, išsamumą, įvairovę. Tokio žiniasklaidos monitoringo būdu galima pamatuoti kokia apimtimi ir kaip žiniasklaida atlieka pilietinio forumo⁵ funkciją.

Šiame straipsnyje pristatome Lietuvos koalicinių vyriausybių ir jas sudarančių politinių partijų atspindžių nacionalinėje žiniasklaidoje tyrimą. Tokio pobūdžio tarpdisciplininis tyrimas, kuriame persidengtų lyginamosios politikos ir žiniasklaidos studijų metodai ir interesai, yra gana novatoriškas tiek Vakarų akademijos kontekste, tiek ir Lietuvos socialinių mokslų tradicijoje. Lietuvoje įvairiais koalicinių vyriausybių aspektais yra rašyta politologų Matonytės ir Gerazimaitės⁶ (apie koalicinių vyriausybių susitarimų ir sutarčių turinį bei specifiką), Lukošaičio (besigilinančio į LR vyriausybės ir prezidento santykius⁷ ir analizuojančio koalicinės mažumos vyriausybės (2006 birželio mėn. – 2008 m. spalio mėn.) atsiradimą, veiklos aplinkybes ir problemas⁸), Nakrošio⁹ (tiriančio ministerinės atsakomybės ir administracinės atskaitomybės

---

³ *Coalition Governments in Western Europe*. Edited by Muller, W.C. & Strom, K. New York, Oxford University Press Inc., reprinted 2006, p. 2; 560.

⁴ *Cabinets and Coalition Bargaining: The Democratic Life Cycle in Western Europe*. Edited by Strøm, K., Müller, W. C. & Bergman, T. Oxford University Press, 2008, p. 53-55.

⁵ Norris, P. A. *Virtuous Circle: Political Communications in Postindustrial Societies*. Cambridge University Press, 2000.

⁶ Matonytė, I., Gerazimaitė, G. Koalicinių vyriausybių morfologija: akademiniai postulatai, Vakarų Europos patirtys ir atvejai Lietuvoje. *Parlamento studijos*, 2013, Nr. 14.

⁷ Krupavičius, A.; Lukošaitis, A. *Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida*. Vilnius: Poligrafija ir informatika, 2004, Lukošaitis, A.: *Parlamentas ir parlamentarizmas*, p. 343-384.

⁸ Lukošaitis, A. Koalicinė mažumos vyriausybė Lietuvoje: sudarymo aplinkybės ir veiklos problemos. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2007*. Vilnius, LKA, 2008, p. 241-296.

praktikas pokomunistinėje Lietuvoje), Clark ir Jurgelevičiūtės¹⁰, aptariančių kaip Lietuvos daugiapartinėje sistemoje institucionalizuojamas politinių partijų, kartu sudarančių vyriausybės, tarpusavio nepasitikėjimas ir įtarumas savo partnerių atžvilgiu. Reikšmingiausi straipsniai apie valdžios (vyriausybės) darbą ir politinę komunikaciją Lietuvos mokslinėje erdvėje koncentruojasi į politikos lyderių retorikos specifiką (Bielinis¹¹), politinio humoro reikšmę (Kavaliauskaitė¹²), polinkį į skandalingos ir negatyvios informacijos platinimą (Unikaitė¹³) ir pan.

Šiame straipsnyje Lietuvos rašytinės žiniasklaidos monitoringo duomenų ir išvalgų analize siekiama atskleisti kokios tendencijos būdingos apžvalginių žiniasklaidos straipsnių turiniui, atspindinčiam partijų vietą ir reikšmę Lietuvos koalicinėse vyriausybėse. Pirmiausia pristatome Lietuvos žiniasklaidos monitoringą ir per politinių partijų prizmę aptariame koalicinių vyriausybių sudėtį ir kaitą. Vėliau, remdamiesi žiniasklaidos monitoringo rezultatais aprašomosios koalicinių vyriausybių apžvalgos fone aprašomosios statistikos pagalba tikriname iškeltas hipotezes. Vėliau, pasitelkdami ir kokybinę žiniasklaidos (turinio) medžiagą interpretuojame gautus rezultatus ir darome išvadas bei pateikiame apibendrinimus.

Abu tyrime naudojamų Lietuvos duomenų šaltiniai (politiniai rodikliai ir žiniasklaidos monitoringo duomenys) yra sukaupti 2011- 2014 m. vykdant tarptautinį palyginamąjį mokslinio tyrimo projektą „Vyriausybės Europoje“, kuris vienija dešimtį mokslininkų grupių iš Vidurio ir Rytų Europos šalių: Bulgarijos, Čekijos, Estijos, Vengrijos, Latvijos, Lietuvos, Lenkijos, Rumunijos, Slovakijos ir Slovėnijos. Šią akademinę Vidurio ir Rytų Europos studiją kuruoja trys universitetai: *University of Vienna* (Austrija), *Södertörn University* (Švedija), *Corvinus University* (Vengrija). Lietuvos koalicinės valdysenos (1996-2014) analizės turinį sudaro gausi empirinių duomenų bazė: koalicinių vyriausybių sutartys, penkiolika pusiau struktūruotų interviu su politinių partijų ir buvusių vyriausybių atstovais, apžvalginių Lietuvos nacionalinės žiniasklaidos straipsnių, aprašančių vyriausybių darbą, archyvas, taip pat politikų memuarai ir komentarai. Šio straipsnio pagrindą sudaro žiniasklaidos archyvo duomenys.

---

⁹ Krupavičius, A.; Lukošaitis, A. *Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida*. Vilnius: Poligrafija ir informatika, 2004, Nakrošis, V.: *Viešoji administracija*, p. 422-454.

¹⁰ Clark, T.D.; Jurgelevičiūtė, D. “Keeping Tabs” on Coalition Partners: A Theoretically Salient Case Study of Lithuanian Coalitional Governments. *Europe-Asia Studies*. June 2008, vol. 60(4), p. 631-642.

¹¹ Bielinis, L. Lingvistiniai politinės komunikacijos supratimo aspektai. *Respectus Philologicus*, 2002, Nr.2.

¹² Kavaliauskaitė, J. Hybrid Entertainment Television: Viewership of the Lithuanian "Dviracio Sou". Permitted Laughter: Socialist, Post-socialist and Never-socialist Humour. *Tartu : ELM Scholarly Press*, 2009, p. 99-124.

¹³ Unikaitė I. Negatyvumas Lietuvos Prezidento rinkimų kampanijose: mobilizuoja ar demobilizuoja rinkėjus? *Politologija*, 2008, p. 121-145.

2. Lietuvos žiniasklaidos monitoringo apžvalga

Žiniasklaidos tekstų archyvas buvo sukauptas kaip antrinė medžiaga (pirminę medžiagą sudaro struktūriniai-instituciniai koalicinių vyriausybių rodikliai), apibūdinanti koalicinių vyriausybių veiklą Lietuvoje 1996–2013 m. laikotarpiu. Taigi buvo atlikta kokybinė straipsnių atranka, kurios metu buvo sukaupta visuomenės informavimo priemonių (šiuo atveju spaudos ir internetinių portalų) pateikta žurnalistinė, autorinė informacija, susijusi su koalicine valdysena. Tai nebuvo „masinis“ monitoringas, kuris suarchyvuotų visas, net pačias trumpiausias ir skandalingiausias žinutes apie koalicines vyriausybes. Šioje kokybinėje straipsnių atrankoje buvo naudojant šie paieškos (raktiniai) žodžiai: *koalicija, koalicijos formavimas, vyriausybė, vyriausybės formavimas, koalicinės vyriausybės derybos, koalicinis susitarimas, koalicinė sutartis, interpeliacija, nepasitikėjimas vyriausybe, nepasitikėjimas koalicija ir koalicijos/vyriausybės krizė*. Svarbu akcentuoti, kad, vengiant ekstensyvaus straipsnių archyvavimo, buvo siekiama atrinkti reikšmingiausias straipsnius, nekartojančius tos pačios naujienos (žinutės) ir pateikiančius žurnalistinius komentarus ir interpretacijas (į archyvą nebuvo įtraukti interviu su politikais). Ypatingas dėmesys žiniasklaidos monitoringe buvo skirtas apžvalginiams straipsniams, kuriuose pateikiama „operatyvinė informacija“, susijusi su vienos ar kitos vyriausybės veikla. Apytiksliai, santykis tarp surinktų informacinių straipsnių ir išplėstinių analitinių komentarų yra 3:1. Reikia akcentuoti, kad šiame monitoringe sąmoningai buvo orientuojamasi į dienraščius, o ne į savaitraščius, kurie dažniau publikuoja išsamius analitinius straipsnius (skirtus labiausiai politiškai sąmoningai ir raštingai visuomenės daliai).

Šiame straipsnyje naudojamą apžvalginių straipsnių visatekstį archyvą sudaro 533 straipsniai, (žr. *Lentelė 1*). Archyvuojant kiekvienas straipsnis buvo priskirtas atitinkamam vyriausybės kabinetui. Pateikiama straipsnio data, šaltinis, pavadinimas ir, atsižvelgiant į turinį, nurodoma, kuriam vyriausybės gyvavimo etapui (formavimo, valdymo ir skilimo / baigties) jis priklauso.

Iš viso į žiniasklaidos monitoringą buvo įtraukti šeši žiniasklaidos kanalai, iš kurių keturi yra dienraščiai ir du interneto naujienų portalai. Dienraščiai „Respublika“ ir „Lietuvos rytas“ buvo pasirinkti, nes tiriamuoju laikotarpiu jie yra populiarūs ir politikos įvykius nušvietė autoriniu žurnalistiniu turiniu. Jų vidutinė metinė auditorija Lietuvos gyventojų tarpe svyravo tarp 4 – 10 % („Respublika“) ir 9 – 24 % („Lietuvos rytas“)¹⁴. Dienraščiai „Lietuvos aidas“ ir „Lietuvos

---

¹⁴ TNS LT (2009). Metinė žiniasklaidos tyrimų apžvalga 2008. Internetinė prieiga [žiūrėta 2013 m. spalio 4 d.]: <<http://www.tns.lt>>.

žinios“ turi (turėjo) mažesnę skaitytojų auditoriją (2002-2007 m. „Lietuvos žinios“ turėjo 2 – 6 % auditorijos¹⁵), bet jie svarbūs politinėje žiniasklaidoje dėl savo politinio kryptingumo¹⁶. Nuo 2006 m. į monitoringą įtraukti du internetiniai žiniasklaidos portalai (*delfi.lt* ir *lrytas.lt*), kurių skaitomumas Lietuvoje palaipsniui didėja. Pastebima, kad Lietuvoje nuo 2006 m. ir ypač pastaruoju metu mažėja skaitančių laikraščius ir auga interneto naujienų šaltinių naudojimas¹⁷. Pavyzdžiui, 2013 m. birželio mėnesį *delfi.lt* turėjo 990.676 realių vartotojų ir buvo populiariausias ir skaitomiausias naujienų portalas Lietuvoje¹⁸, kuris iš kitų žiniasklaidos rūšių, ne televizijos, turi didžiausią traukos galią¹⁹. *Delfi.lt* internetinis portalas jau ilgą laiką yra pirmojoje populiariausio internetinio portalo pozicijoje. *Lrytas.lt* portalas yra mažiau populiarus, jis 2013 m. birželio mėnesį turėjo 670.494 realių vartotojų²⁰. Pastaraisiais metais portalas *lrytas.lt* sustiprėjo; jis yra glaudžiai susijęs su dienraščiu „Lietuvos rytas“ (dienraščio „Lietuvos rytas“ ir portalo *lrytas.lt* straipsnių analizė vyko lygiagrečiai ir jų rezultatai nedubliuojami).

Lentelė I. Žiniasklaidos monitoringo apžvalga

Leidinio pavadinimas	Stebėti metai	Analizuotų straipsnių skaičius
Lietuvos aidas	1996-2001	86
Respublika	1996-2007	140
Lietuvos žinios	2005-2007	62
Lietuvos rytas	1998-2007	52
<i>lrytas.lt</i>	2008-2013	135
<i>delfi.lt</i>	2008-2013	53

Politinių ideologijų ir vertybių požiūriu Lietuvos spauda yra nesmarkiai diferencijuota, nes taikosi į kuo platesnę auditoriją²¹ ir/ar į komercinį pelną²². Vis dėlto galima atpažinti (skirtingais laikotarpiais labiau ar mažiau išreikštą) dienraščio ar portalo politinį tendencingumą, politinį

¹⁵ TNS LT (2012). Žiniasklaidos tyrimų apžvalga 2012. Internetinė prieiga [žiūrėta 2013 m. spalio 4 d.]: <http://www.tns.lt/lt/top/paslaugos/ziniasklaidos-auditoriju-tyrimai/metine-ziniasklaidos-tyrimu-apzvalga/>.

¹⁶ Jastramskis, D. Žiniasklaidos organizacijos nuosavybės struktūros ir žiniasklaidos priemonės naujienų šališkumo ryšys. *Informacijos mokslai*, 2009, 51, p. 140.

¹⁷ Nevinskaitė, L. Mus vienija alus ir televizija: žiniasklaidos auditorijos (ne)fragmentacija 2012 m. Seimo rinkimų kampanijos metu. *Politologija*, 2014, 1 (73), p. 67-97.

¹⁸ Gemius. „gemiusAudience“ pristato naujoves. 2013. Internetinė prieiga [žiūrėta 2013 m. spalio 4 d.]: http://gemius.lt/lt/gemius_audience_results_lt/lt

¹⁹ Nevinskaitė, L. *op. cit.*

²⁰ Gemius, *op. cit.*

²¹ Matonytė, I., A. Novelskaitė ir E. Butkuvienė. Moterys rinkimų kampanijoje: pozicijos partijose ir atspindžiai žiniasklaidoje. *Politologija*, 2007, 2, p. 106.

²² Jastramskis, D. Žiniasklaidos organizacijos nuosavybės struktūros ir žiniasklaidos priemonės naujienų šališkumo ryšys. *Informacijos mokslai*, 2009, 51, p. 140.

paralelizmą²³. Skaitantieji vieną iš populiariausių Lietuvos dienraščių dažnai skaito ir kitą didelio populiarumo sulaukiantį dienraštį. Pavyzdžiui, 40 % „Lietuvos ryto“ skaitytojų taip pat skaito „Respubliką“, o 72 % „Respublikos“ skaitytojų taip pat bent kartą per savaitę skaito „Lietuvos rytą“²⁴. Dar didesnis persidengimas pastebimas tarp internetinių naujienų portalų: 55 % *delfi.lt* skaitytojų apsilanko ir *lrytas.lt* internetinėje svetainėje, o net 93 % *lrytas.lt* skaitytojų bent kartą per savaitę skaito *delfi.lt* straipsnius²⁵.

Žiniasklaidos stebėsenos metu išryškėjo, kad straipsniai apie koalicines vyriausybes ir su jomis susijusios naujienos dažnai buvo pateikiamos pirmame-antrame dienraščio puslapiuose (taip išryškinant tų pranešimų svarbą). Internetinių portalų atveju (*delfi.lt* ir *lrytas.lt*) reikšmingas indikatorius yra skaitytojų komentarų dažnis. Pastebėta, kad internetiniuose portaluose publikuojami straipsniai, susiję su koalicinėmis vyriausybėmis, paprastai sulaukia mažiau skaitytojų dėmesio (komentarų) negu tekstai apie pramogų pasaulį, tačiau tekstai apie vyriausybes tikrai daug skaitomi ir matomi, nes dažnai į juos įterpamos reklaminės žinutės. Iliustracijai, portale *lrytas.lt* publikuotas straipsnis „Koalicijos pastumtas V.Ušackas krenta iš ministro kėdės“ sulaukė 262 komentarų, o kitas tą pačią vyriausybę aprašantis straipsnis pavadinimu „Premjeras nemato problemų, kad ministrų komandos formuojamos partiniu principu“ sulaukė tik 21 komentaro.

Žemiau (*Paveikslas 1*) pateikiame „žodžių debesį“, padarytą su <http://tagcrowd.com> tinklalapyje pateikiama programa, kurios pagalba buvo vizualizuoti pagrindiniai žodžiai 1996-2013 m. naudoti straipsnių apie koalicines vyriausybes antraštėse.

Paveikslas 1. Svarbiausi žodžiai straipsnių apie koalicines Lietuvos vyriausybes antraštėse (1996-2013)

---

²³ Matonytė, I. et al., *op. cit.*; Jastramskis, D. Žiniasklaidos organizacijos nuosavybės struktūros ir žiniasklaidos priemonės naujienų šališkumo ryšys. *Informacijos mokslai*, 2009, 51, p. 140; Jastramskis, D. Lietuvos žiniasklaidos sistemos modelio bruožai. *Informacijos mokslai*, 2011, 55, p. 52–70; Balčytienė, A. Dependencies, Parallelisms, and Connections: Central and East European Media as Systems in Flux. *Media Transformations*, 2012, 8, p. 48-69.

²⁴ Nevinskaitė, L., *op. cit.*

²⁵ Nevinskaitė, L., *op. cit.*

Adamkui (3) Adamkus (4) Brazauskas (5) Brazausko (5) **Butkevicius** (16) Caplikas (3) Energetikos (4) Gentvilas (4) Grybauskaite (6) Keturius (4) Kirkilas (4) Kirkilo (5) Kubiliaus (5) **Kubilius** (25) Lietuva (4) Lietuvos (7) **Naujoji** (8) Paksas (6) Pakso (6) Paksui (4) Paulauskas (5) **Po** (13) Prezidentui (3) Rolandas (3) Seimas (7) **Seime** (11) **Seimo** (22) Socialdemokratai (4) TPP (3) Uspaskichas (5) Uspaskicho (3) Vagnorius (3) Valinskas (6) Valinsko (4) **Vesaite** (6) Vesaites (5) ambasadoriu (3) **ant** (6) **apie** (7) aptinkos (3) ar (4) atleido (3) atsistatydinti (4) be (3) bet (4) **beveik** (5) biudžeta (3) biudžetas (4) **biudžeto** (9) **bus** (7) **centro** (6) **dar** (5) **darbo** (9) **del** (44) deliones (3) derybas (4) derybu (4) dvi (3) dviejų (4) ekonomikos (3) euro (4) **finansu** (5) formuoti (3) **gali** (6) iki (3) ima (3) interpelacija (4) **ir** (67) **is** (22) **jau** (5) jos (3) kabineta (4) kabineto (3) **kad** (11) kaire (3) kairiuju (3) kalba (3) kaltina (5) kandidatas (6) karta (3) kede (4) **kedes** (6) kitu (4) **koalicija** (40) koalicijai (4) koalicijoje (3) **koalicijos** (44) koalicine (4) kol (4) komisija (4) **konservatoriai** (22) konservatoriu (9) konservatorius (4) krize (4) krizes (4) kulturos (4) laukia (4) **liberalai** (9) liberalu (7) likti (4) lyderiai (4) lyderis (3) maistas (3) mazumos (4) **metu** (7) ministerijos (4) ministrai (4) **ministras** (11) **ministro** (20) **ministru** (18) ministrai (3) ministrus (3) mokesciu (4) **naujā** (5) naujasis (3) **naujo** (8) **naujosios** (12) naujus (3) **ne** (7) **nerā** (5) nesutaria (4) nori (4) nuo (4) opozicija (7) palaimino (5) **partija** (7) partijai (3) **partijos** (12) partiju (6) partneriai (5) partneriais (3) pasirase (3) pensiju (3) **per** (7) permainu (3) **pirmininko** (6) pirmininku (4) politikai (4) **politikos** (11) politiku (3) portfelius (4) posedi (4) posta (3) postas (3) poste (3) **postu** (7) **pradejo** (5) **premjeras** (36) **premjero** (15) premjerui (7) premjerus (6) prezidenta (4) **prezidentas** (14) prezidente (4) **prezidento** (7) **prie** (5) **pries** (7) pritare (3) **programa** (10) ragina (5) reformos (3) reikalauja (3) rodo (3) sajunga (4) **salies** (5) saugumo (3) **savo** (6) **siulo** (8) socdemu (4) socialdemokrata (3) **socialliberalai** (8) stalo (3) **su** (18) teismo (4) **tik** (10) tikisi (3) toliau (3) trauktis (3) turi (3) turto (4) **ukio** (9) **uz** (7) vadovai (3) vaivorykstes (3) valdancija (4) **valdancijai** (5) **valdancioji** (7) valdanciosios (4) valdantieji (7) **valdzia** (10) **valdzios** (14) **valstybes** (8) vertina (3) **vyriausybe** (50) vyriausybei (7) vyriausybeje (5) **vyriausybes** (31) yra (3) **zada** (6)

3. Politinių partijų struktūrinės vietos Lietuvos koalicinėse vyriausybėse apžvalga

Paprastai, aptariant koalicines vyriausybes, jos skirstomos į keturis tipus: a) mažumos vyriausybės, kurias sudarančioms partijoms priklauso 50 % ar mažiau parlamento (žemesniųjų parlamento rūmų) vietų; b) perteklinės koalicijos, kai atsiskyrus vienai kuriai iš koalicijos partijų-partnerių, likusi koalicija ir toliau valdytų daugumą parlamente; c) minimalios persvaros koalicijos – kabinetai, kurie netektų parlamento daugumos po bet kurios partijos pasitraukimo; d) vienos partijos daugumos vyriausybės. Tiriame, kaip laikotarpiu Lietuvoje nė kartą nebuvo suformuota plačioji (didžioji, vaivorykštės) koalicija, apimanti praktiškai visą parlamente atstovaujamą politinių ideologijų ir stovyklų spektrą. Tačiau tokių iniciatyvų mėginimų suformuoti plačią vaivorykštės koaliciją, nepaisančią partinių skirtumų, būta nemažai (ir jos dažniausiai kildavo iš LR Prezidento institucijos). Vis dėlto vyriausybių sudaryme ir veikloje partiniai interesai, programos, tapatybės ir panašūs dalykai, atrodo, Lietuvos politinėje praktikoje yra reikšmingi ir pilietinė ar kita dalykinė retorika neįveikia stebimos tendencijos formuoti programiniu-ideologiniu pagrindu panašių partijų koalicijas. Partinis veiksnys Lietuvos vyriausybėse struktūriniu0instituciniu požiūriu yra faktiškai ir funkciškai neabejotinai svarbus.

Šiame tyrime Lietuvos koalicines vyriausybes klasifikavome į minimumus keturis tipus pagal tai, kiek mandatų Seime turėjo atitinkamą vyriausybę sudarančios partijos vyriausybės suformavimo dieną (o ne pagal tai, kokia balsų dauguma vyriausybė buvo paremta jos įvesdinimo dieną ar

kokią parlamentinę paramą už atskirus įstatymus vyriausybė sugebėdavo pritraukti, mobilizuodama palaikymą iš kitų partijų, neturinčių postų toje vyriausybėje) (žr. *Lentelė II*). Akcentuotina (*Lentelė II* stulpelis „Kabineto stiprumas vyriausybės atsistatydinimo išvakarėse“), kad daugelio kabinetų veiklos metu Lietuvoje koalicinės vyriausybės parlamentinė parama Seime keitėsi (mažėjo), nes Lietuvos parlamentiniam elitui būdingas „politinis turizmas“²⁶, t.y. nestabili Seimo frakcijų sudėtis ir atskirų parlamentarų mobilumas iš vienos partijos į kitą. Vyriausybės darbo pabaiga šiame tyrime laikoma diena, kai a) vyriausybė (ministras pirmininkas) atstatydinama (atsistatydina), b) iš vyriausybės sudėties oficialiai išėina kuri nors ją sudariusi partija (pvz. Naujosios Sąjungos – social-liberalų partija išėjo iš premjero Brazausko vadovaujamos vyriausybės 2006 m. balandžio mėn., kai iš Seimo pirmininko pareigų buvo atstatydintas Artūras Paulauskas, atstovavęs NS-SL), c) vyksta eiliniai Seimo rinkimai (pirmasis turas).

Lentelė II. Koalicinės vyriausybės Lietuvoje: vyriausybės vadovas, valdymo laikotarpis, vyriausybės pobūdis, partinė sudėtis*

Ministras pirmininkas	Darbo pradžia	Darbo pabaiga	Vyriausybės tipas	Kabineto partinė sudėtis	Kabineto stiprumas vyriausybės darbo pradžioje (max 141)	Kabineto stiprumas vyriausybės atsistatydinimo išvakarėse (max 141)
Vagnorius	1996.12.10	1999.05.03	Perteklinė	TS-LKD, LKDP, LCS**	100	78
Paksas I	1999.06.10	1999.10.27	Minimalios persvaros	TS-LKD, LKDP	74	74
Kubilius I	1999.11.11	2000.10.08	Minimalios persvaros	TS-LKD, LKDP	74	61
Paksas II	2000.11.09	2001.06.19	Mažumos	LLS, LCS, NS-SL, MKDS	66	66
Brazauskas I	2001.07.12	2004.10.24	Minimalios persvaros	LSDP, NS-SL	74	73
Brazauskas II	2004.12.14	2006.04.11	Minimalios persvaros	LSDP, DP, NS-SL, VNDS	80	80
Brazauskas III***	2006.05.25	2006.06.01	Minimalios persvaros	LSDP, DP, VNDS	71	59

²⁶ Matonytė, I. ir Šumskas G. Lithuanian parliamentary elites after 1990: dilemmas of political representation and political professionalism, in Semenova E., Edinger M. and Best H. *Parliamentary elites in Central and Eastern Europe. Recruitment and representation*, Routledge, London and N.Y, 2014, p. 145-168.

Kirkilas	2006.07.18	2008.10.26	Mažumos	LSDP, PDP, LiCS, VNDS	59	73
Kubilius II****	2008.12.09	2012.10.28	Perteklinė	TS-LKD, LiCS, TPP, LRLS	80	64
Butkevičius	2012.12.13	-	Perteklinė	LSDP, DP, TT, LLRA	85	Nd

* Partijų pavadinimai sukoduoti „retrospektyviai“, nesismulkinant į faktinius atitinkamo laikotarpio oficialius partijų pavadinimus.

** LCS nebuvo pasirašiusi koalicinės vyriausybės sutarties su tokią sutartį sudariusiomis TS-LKD ir LKDP, tačiau faktiškai LCS buvo vyriausybės ir parlamentinės daugumos dalis.

*** Brazauskas III vyriausybė išskirta kaip atskira vyriausybė, nes joje, lyginant su Brazauskas II vyriausybe, buvo pasikeitusi partijų sudėtis.

**** Kubilius II vyriausybė nesuskaidyta į dvi vyriausybes, nors jos valdymo laikotarpiu faktiškai keitėsi jos partinė sudėtis, t.y. TPP kaip partijos iš vis neliko. Tačiau jokių momentų nebuvo atšaukti TPP deleguoti ministrai ir TPP pasirašyta koalicijos sutartis.

***** Efektyvių partijų rodikliai paskaičiuoti pagal atitinkamos vyriausybės sudarymo metu buvusį Seimo narių pasiskirstymą partijų frakcijose. Kubilius II ir Butkevičius vyriausybių atveju duomenys paimti iš *Jurkynas*²⁷.

Formali vyriausybės įgaliojimų suteikimo procedūra Lietuvoje – tai parlamento balsavimas dėl naujai suformuotos vyriausybės kartu pritariant ir formuojamos Vyriausybės programai. Iš tikrųjų, tai yra iš dviejų etapų susidedanti procedūra: pirmiausia, kaip nurodo LR Konstitucija, Seimas balsuoja dėl Ministro Pirmininko kandidatūros, o po 15 dienų - dėl vyriausybės programos. Paprastosios daugumos principas yra taikomas šioje dviejų žingsnių vyriausybės formavimo procedūroje, t.y. kai Seimo posėdyje dalyvaujančiųjų parlamentarų balsuojančių “už” turi būti daugiau nei pasisakančių “prieš” (ir susilaikančiųjų). Pirmojo etapo metu, Ministro Pirmininko kandidatūrą teikia Lietuvos Respublikos Prezidentas. Seimo patvirtintas kandidatas į Ministro Pirmininko postą įpareigojamas suformuoti naują kabinetą. Seimas, balsuodamas antrojo etapo metu, išreiškia palaikymą ne tik vyriausybės programai, bet ir vyriausybės kabinetui. Konstitucijoje įtvirtintas 15 dienų laikotarpis naujai vyriausybei suformuoti, neleidžia daug laiko skirti porinkiminėms deryboms tarp partijų dėl valdančiosios koalicijos sudarymo.

Šiame tyrime naujos vyriausybės sudarymo data laikome pirmąją antrojo etapo dieną. Politinė pirmojo etapo svarba yra nenuginčijama, nes simbolizuoja įgaliojimų vyriausybei formuoti suteikimą ir įpareigoja per dvi savaites sudaryti vyriausybės programą. Vienintelis atvejis istorijoje, kai Seimas nepatvirtino Prezidento teikto kandidato į Ministro Pirmininko postą užfiksuotas 2006 m. ankstyvą vasarą (Seimas nepritarė Prezidento Valdo Adamkaus teiktai

²⁷ Jurkynas, M., The parliamentary election in Lithuania, October 2012, *Electoral Studies* (2013), <http://dx.doi.org/10.1016/j.electstud.2013.08.019>.

Zigmanto Balčyčio (LSDP) kandidatūrai į premjerus). Svarbu pabrėžti, kad Lietuvos politinėje praktikoje Seimas visada patvirtindavo naujai suformuotos vyriausybės programą.

Formuojant vyriausybes, paprastai sudaroma derybinė grupė, apimanti partijų, pretenduojančių į valdžią, atstovus (lyderius), kuri derina tiek vyriausybės programos tekstą, tiek asmenų, užimsiančių ministrų, vice-ministrų ir pan. valdžios postus, tiek (kartais) darbo koalicijoje vidaus taisykles (koalicinę sutartį). Derybinės grupės nariai dažniausiai būna koaliciją sudarinėjančių partijų lyderiai, patyrę ir iškilūs tų partijų atstovai Seime. Tačiau kartais svarbūs koalicinių derybų grupės nariai turi ne Seimo, o Europos Parlamento nario mandatą (pvz. Rolandas Paksas iš TTP ir Valdemar Tomaševski LLRA 2012 m.).

Lietuvoje koalicinių vyriausybių at(si)statydinimo priežastys yra kelios, bet dažniausiai vyriausybės atsistatydina dėl eilinių parlamento rinkimų, ar kitų priežasčių: Konstitucijoje nurodomos pareigos (101 str.) grąžinti savo įgaliojimus, kai yra išrenkamas naujas LR Prezidentas (žr. *Lentelė III*). Per 1992-2013 laikotarpį taip nutiko pusei (6-iems iš 12-os) vyriausybės kabinetų. Antroji vyriausybės baigties priežastis yra koalicijos partnerių nesutarimai dėl viešosios politikos projektų, iniciatyvų ir/arba sprendimų. Koalicijos partijų-partnerių tarpusavio konfliktai arba nesutarimai vienos partijos viduje keletą kartų Lietuvoje taip pat lėmė vyriausybės griūtį. Svarbu akcentuoti, kad iki šiol Lietuvoje nei viena vyriausybė neatsistatydino dėl pirmalaikių Seimo rinkimų ar parlamento opozicijos išreikšto nepasitikėjimo. Pakitusi viešoji nuomonė ar sąmoningas koalicijos išplėtimas, įtraukiant papildomas Seime atstovaujamas partijas taip pat niekada netapo vyriausybės atsistatydinimo priežastimi.

Taigi svarbiausia diskrečioji, ne-rutininė (dėl naujų Seimo ar Prezidento rinkimų) priežastis kodėl vyriausybės žlunga Lietuvoje yra vidiniai koalicijos partijų-partnerių nesutarimai. Taip atsitiko kas šeštam vyriausybės kabinetui. Ši tendencija atskleidžia bendrą šalies politinių partijų programinį ir organizacinį nebrandumą bei jų priklausomybę nuo lyderio valios (užgaidų). Šią įžvalgą sustiprina ir pastebėjimas, kad Lietuvoje dažnai formuojami dažniausiai formuojami pertekliniai vyriausybės kabinetai, galintys amortizuojanti neigiamas politinių partijų nebrandumo pasekmes.

Koalicijos partijų tarpusavio konfliktai ir vienos iš koalicijos partnerių vidaus nesutarimai yra glaudžiai susiję. Seime parlamentinės partijų frakcijos skilo ir jungėsi visų parlamento sesijų metu. Įdomu tai, kad visi analizuojamieji vyriausybės kabinetai, išskyrus (kol kas) dabartinį, vadovaujamą Algirdo Butkevičiaus, patyrė „politinio turizmo“ pasekmes – bent viena iš koalicijos partijų netekdavo dalies savo narių ir tai neigiamai atsiliepdavo kabineto darbui (arba

nulemdavo vyriausybės atsistatydinimą). Akivaizdu, kad vidiniai nesutarimai vienoje iš koalicijos partijų-partnerių daro neigiamą įtaką visai vyriausybei, nes destabilizuoja parlamentinės daugumos santykius.

Lentelė III. Lietuvos koalicinių vyriausybių atsistatydinimo priežastys (1996-2012)

	Reguliarūs parlamentiniai kiamai	Konfliktas tarp koalicijos partnerių		Vidiniai koalicijos partijų-partnerių konfliktai
		Politiniai sprendimai	Politiškos asmensybės	
Vagnorius				L* (TS-LKD)
Paksas I				L (TS-LKD)
Kubilius I	x			
Paksas II		NS-SL, LiCS	NS-SL, LiCS	L (LiCS)
Brazauskas I	x			
Brazauskas II		LSDP, DP		L (LSDP, DP, NS-SL)
Brazauskas III		DP, LSDP		
Kirkilas	x			
Kubilius II	x			

*L ženklas reiškia, kad esminis konfliktas, vedęs prie vyriausybės žlugimo, buvo sutelktas vienos ar keleto koalicijos partijų-partnerių lyderių lygmenyje.

Pateiksime keletą pastabų dėl Ministro Pirmininko ir Prezidento galių Lietuvoje. Pagal LR vyriausybės įstatymą ir įsigalėjusias veiklos praktikas, Ministras Pirmininkas yra *primus inter pares* (pirmas tarp lygių) ir jis negali priimti sprendimų nepasitaręs su visu ministrų kabinetu. Sprendimai vyriausybėje dažniausiai priimami vienbalsiai (Ministras Pirmininkas reziumuoja kabineto diskusijas ir paskelbia bendrą nuomonę). Paprastai Ministras Pirmininkas skiria ir atleidžia ministrus (per formalų teikimą Respublikos Prezidentui). Ministras Pirmininkas neturi įgaliojimų keisti ministerijų skaičių, apibrėžti jų įgaliojimus ir jurisdikcijas, ši teisė priklauso LR Seimui (t.y. vyriausybės struktūros pakeitimams reikalingas parlamento sutikimas). Premjeras kontroliuoja vyriausybės kabineto darbotvarkę, inicijuoja ir pirmininkauja susirinkimams, taip pat turi teisę koordinuoti ministrų veiklą, bet negali tiesiogiai kištis į ministerijų jurisdikciją.

Taigi nors ministras pirmininkas, akivaizdu, yra iš kokios nors partijos (paprastai, didžiausios Seime), bet jis premjero poste gali ir turi elgtis kaip „konfederatorius“, peržengiantis savo partijos interesus ir atsižvelgiantis į koalicijos partnerių iniciatyvas, lūkesčius ir ambicijas. Santykinai stipri Prezidento pozicija Lietuvoje matoma analizuojant koalicinių vyriausybių formavimo, valdymo ir atsistatydinimo etapus: po Seimo ir Prezidento rinkimų vyriausybė gražina savo įgaliojimus LR Prezidentui. Prezidentas, Seimo pritarimu, skiria Ministrą Pirmininką ir naujojo premjero siūlomus ministrus. LR Prezidento institucija, kuri šalyje yra laikoma patikimiausiu politinės valdžios dariniu, gali stipriai lemti ne tik vyriausybės formavimo procesą, bet ir vyriausybės darbo prioritetus bei stilių.

Struktūrinių-institucinių Lietuvos vyriausybių apžvalgos pabaigoje svarbu akcentuoti ir tai, kad LR Konstitucija pabrėžia „fizinės“ vyriausybės sudėties stabilumo ir tęstinumo svarbą: pasikeitus daugiau nei pusei vyriausybės ministrų, Seimas turėtų iš naujo tvirtinti vyriausybę (101 str.). Tokia institucinė taisyklė sustiprina politinių asmenybių vaidmenį ministerijose, o interpeliacija ministrams tampa rizikos faktoriumi koalicinių vyriausybių ilgaamžiškumui. Beje, Lietuvoje politinės partijos nėra teisiškai įtvirtintos kaip esminė vyriausybės sudedamoji dalis. Šis trūkumas leidžia (ir skatina) ministrais skirti santykinai daug nepartinių asmenybių.

4. Hipotezės

Remiantis įžvalgomis iš lyginamosios politologijos koalicinių vyriausybių studijų, struktūriniais-instituciniais Lietuvos koalicinių vyriausybių duomenimis bei Lietuvos žiniasklaidos, nušviečiančios koalicinių vyriausybių darbą visa-tekščiu archyvu, žemiau pateikiame tris empiriškai tikrintinas tyrimo hipotezes. Nors hipotezių lūkesčiai yra grįsti koalicijų teorijos logika, jų objektas yra ne koalicinių vyriausybių ar jas sudarančių partijų veikla, bet žiniasklaidos – straipsnių autorių ir leidinių redaktorių – sprendimai nušviesti vieną ar kitą tos veiklos aspektą. Dėl to hipotezės, ir jas verifikuojančios duomenų analizės nėra susijusios su vyriausybių ar partijų oficialia komunikacija ar kitokiu bendravimu su žiniasklaida. Mes darome prielaidą, kad nevaržoma, demokratinės valstybės žiniasklaida disponuoja informacijos šaltiniais, nesusijusiais su oficialiąja partijų ir vyriausybių komunikacija ir dėl to gali, nepriklausomai nuo tokios komunikacijos, spręsti kuriuos vyriausybių veiklos aspektus akcentuoti apžvalginiuose straipsniuose.

Svarbi techninė pastaba: šio empirinio tyrimo tikslu žiniasklaidos pranešimus sukodavome pagal tai, ar jų antraštė yra „partinė“ ar ne ir ar pats straipsnis „partinis“ ar ne. „Partiniais“ laikomi tie atvejai, kai antraštėse ar pačiuose straipsnių tekstuose naudojamas žodis „partija“ ir jo vediniai; taip pat „partiniais“ laikomi ir tuos pranešimus, kuriuose minimi atskirų Lietuvoje veikiančių (veikusių) partijų pavadinimai, jų vediniai ar trumpiniai (libdėmai, socialdemokratai, konservatoriai, LLRA ir pan.) bei, atskirais, reikšmingais atvejais naudojamos sąvokos „kairieji“, „dešinieji“, „centristai“. Šiame kodavime nėra išskiriama kas ir kaip sakoma apie „partijas“, t.y. ar pateikiama teigiama, neigiama ar neutrali žinutė vienos ar kitos partijos atžvilgiu. Taigi šiame žiniasklaidos tyrime reikšmingu laikomas pats „partijos“ kaip tekstą ir analizę struktūruojančios sąvokos vartojimas.

Visų pirma, tikimasi, kad egzistuoja ryšys tarp koalicinės vyriausybės tipo (mažumos, minimalios persvaros, perteklinė) ir politinių partijų paminėjimų dažnio žiniasklaidoje. Postuluojama, kad kuo mažesnę paramą vyriausybė turi parlamente, tuo daugiau jos darbą struktūruoja, kontroliuoja, veikia partijos. Be abejo, partijos, darančios įtaką mažumos vyriausybių veiklai, dažnai būna nekabinetinės (t.y. neturi postų vyriausybėje). Mes darome prielaidą, kad apžvelgdami ar komentuodami tokių (opozicinių) partijų poveikį mažumos koalicijoms, straipsnių autoriai neišvengia ir valdančiųjų partijų paminėjimo. Tad mūsų tyrimas atspindi visą koalicijų veiklą komentuojančios žiniasklaidos akiratį. Remiantis šiomis prielaidomis, žinutėse, nušviečiančiose mažumos vyriausybės darbą partijos ir jų tarpusavio sąveika turėtų būti minimos dažniau.

Antra, teigiama, kad partijų reikšmė didžiausia yra vyriausybės formavimo, sudarymo, koalicijos derybų periodu. Ši lūkestį stiprina tai, kad dirbančios vyriausybės krizės metu paprastai koalicinės valdysenos šalyse išskyla (ir būna žiniasklaidoje pavišinos) naujos vyriausybės formavimo iniciatyvos. Tad kai kuriais atvejais dėmesys vyriausybės formavimui (t.y. tais atvejais, kai nauja vyriausybė atsiranda ne po eilinių parlamento rinkimų) gali būti sustiprintas ir dėmesio vyriausybės krizei, griūčiai, baigčiai, struktūriškai iš esmės sietinai su įtampomis tarp partijų. Tuo tarpu vyriausybės darbo, vyriausybės programos įgyvendinimo, valdymo laikotarpiu, žiniasklaidos pranešimuose partijų dėmuo, tikėtina, neturėtų būti toks stiprus, nes žiniasklaida turėtų daugiau koncentruotis į įvairias viešosios politikos iniciatyvas ir sprendimus, rengiamus ir priiminėjamus vyriausybėje kaip kolektyviniame vienetė.

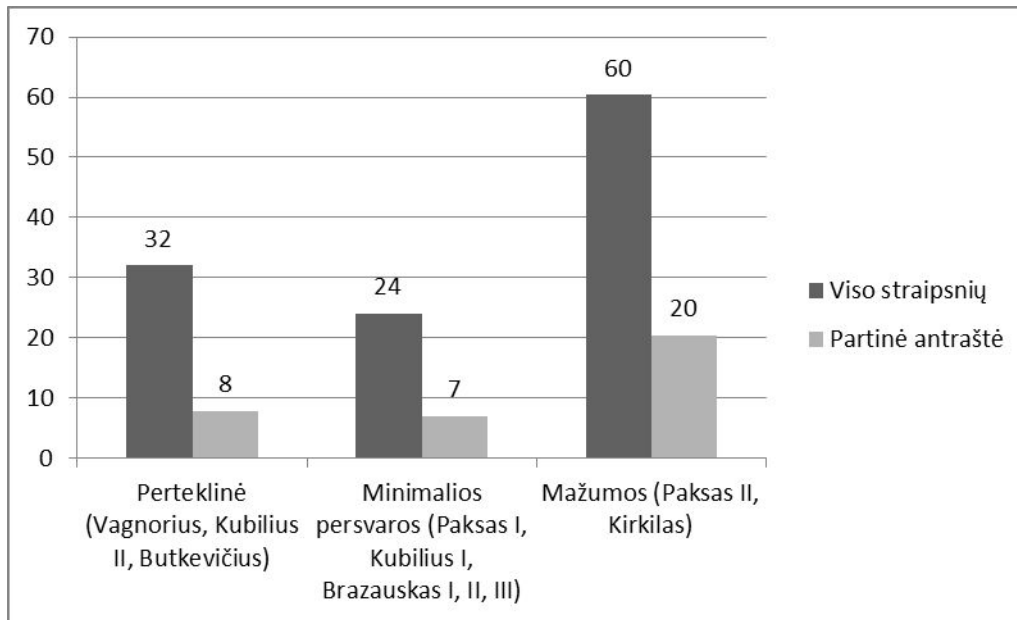
Trečia, teigtina, kad Lietuvos viešojoje erdvėje daugiau „partinių“ aspektų žiniasklaidos pranešimuose galima rasti apie pastaraisiais metais suformuotas koalicines vyriausybes. Ši hipotezė pagrįsta „mokymosi veikiant“ prielaida, t.y. viena vertus, stebint ankstyvosios dvi-partinės sistemos mutaciją į daugiapartinę sistemą, lydimą didelio reikšmingų parlamentinių partijų skaičiaus (pvz., efektyvių parlamentinių partijų skaičius 1996 m. siekė 3,3, o 2006 m. tasai rodiklis buvo 7,6, žr. Lentelė II) manytina, kad Lietuvoje politinis elitas kaupia politinės konkurencijos patirtį ir atitinkamai vis geriau įsisavina „partinio“ veikimo koalicinėje vyriausybėje galimybes, o, kita vertus, žiniasklaidos atstovai laikui bėgant irgi mokosi, ir aprašydami koalicijų sudarymo, valdymo ir skilimo niuansus dažniau ir labiau savalaikiškai (kaip prognozuoja mūsų pirmosios dvi hipotezės) akcentuoja politinių partijų sąveiką ir sąryšius.

5. Rezultatai

Susisteminti žiniasklaidos stebėsenos rezultatai pateikiami diagramose (žr. žemiau). Aprašomoji statistika, savaime suprantama, negali nustatyti priežastinių ryšių tarp kintamųjų. Dėl to mūsų tyrimas interpretuotinas kaip „zonduojamasis“ – skirtas patikrinti ar hipotezėse postuluojami kintamųjų ryšiai galėtų egzistuoti, ir ar verta jų ieškoti didesnio kiekybinio (pvz. regresine analize grįsto) tyrimo pagalba.

Kaip matome (*Diagrama I*) žodis *partija* arba jo dariniai minimi mažiau negu trečdalyje (29%) straipsnių, nušviečiančių koalicinių vyriausybių darbą, pavadinimų. Remiantis straipsnių pavadinimų duomenimis kaip ir tikėtasi, galima teigti, kad partinis aspektas kiek ryškiau atsiskleidžia mažumos vyriausybių atveju (pavadinimą, kuriame viena ar kita forma minimos *partijos* turi 33% straipsnių). Atitinkamai, vėlgi pagrįdžiant pirmosios hipotezės lūkesčius, perteklines vyriausybes komentuojančių straipsnių antraštėse partijos minimos santykinai rečiausiai (25%).

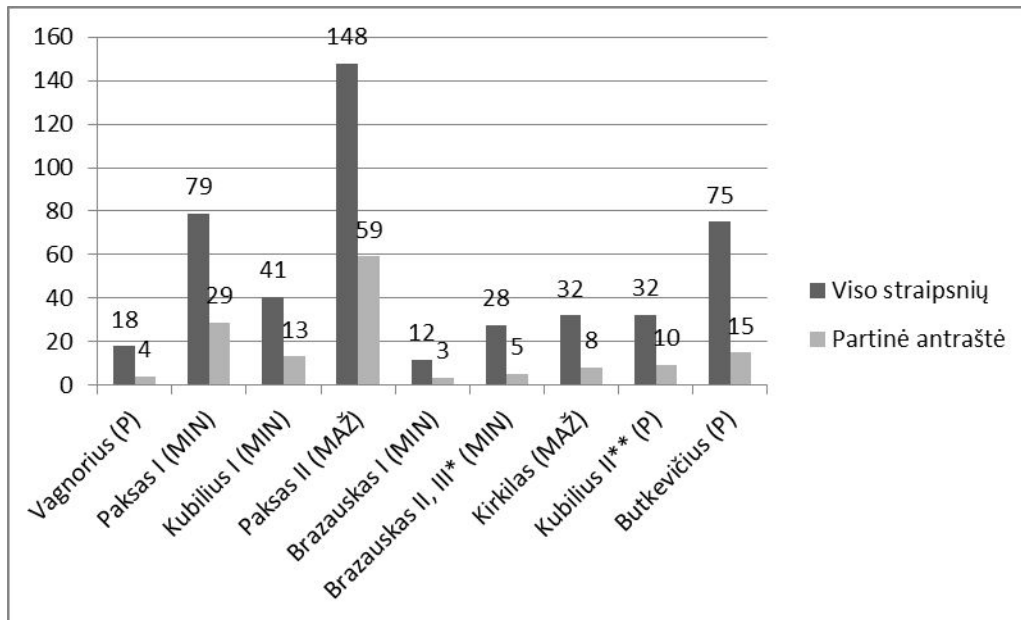
Diagrama I. Vyriausybės tipas ir partinės antraštės dažnis
Vidutinis visų straipsnių ir straipsnių su partine antrašte skaičius per koalicijos valdymo metus, pagal kabineto tipą

Tačiau, kadangi, stebėjimų variacija nedidelė, o laiko trukmės požiūriu mažumos vyriausybės Lietuvoje yra veikusios itin neilgą laikotarpį, tikslesnei interpretacijai verta pasitelkti nuoseklią (chronologinę ir vardinę) koalicinių vyriausybių ir jų atspindžių žiniasklaidoje analizę. Tokia analizė leistų svariau pagrįsti pradinę įžvalgą, kad mažumos vyriausybės *per se* žiniasklaidos tekstuose pritraukia daugiau partinių akcentų savo pavadinimuose negu kitų tipų vyriausybės. Tačiau turimi empiriniai duomenys (žr. *Diagrama II*) neleidžia šios prielaidos patvirtinti. Mažumos vyriausybė, kuriai vadovavo Rolandas Paksas, iš tiesų reikšmingai dažniau negu kitos vyriausybės, pritraukdavo partines antraštes (40% *versus* 29%). Tačiau partinės antraštės nebūdingos mažumos vyriausybei, kuriai vadovavo Gediminas Kirkilas. Kita vertus, minimalios persvaros vyriausybę, kuriai vadovavo Ministras Pirmininkas R. Paksas, aprašančių straipsnių antraštės taip pat labiau pasižymėjo partiniais akcentais negu kitų politikų (A. Kubiliaus ar Algirdo Brazausko) suformuotos minimalios persvaros vyriausybės. Tad čia dera suklusti dėl Rolando Pakso kaip politinio lyderio veiklos, galimai paskatinusios Lietuvos žiniasklaidos ir visuomenės dėmesį daugia-partiškumui.

Diagrama II. Vyriausybių seka pagal ministrą pirmininką ir partinės antraštės dažnis
Vidutinis visų straipsnių ir straipsnių su partine antrašte skaičius per koalicijos valdymo metus, pagal kabinetą

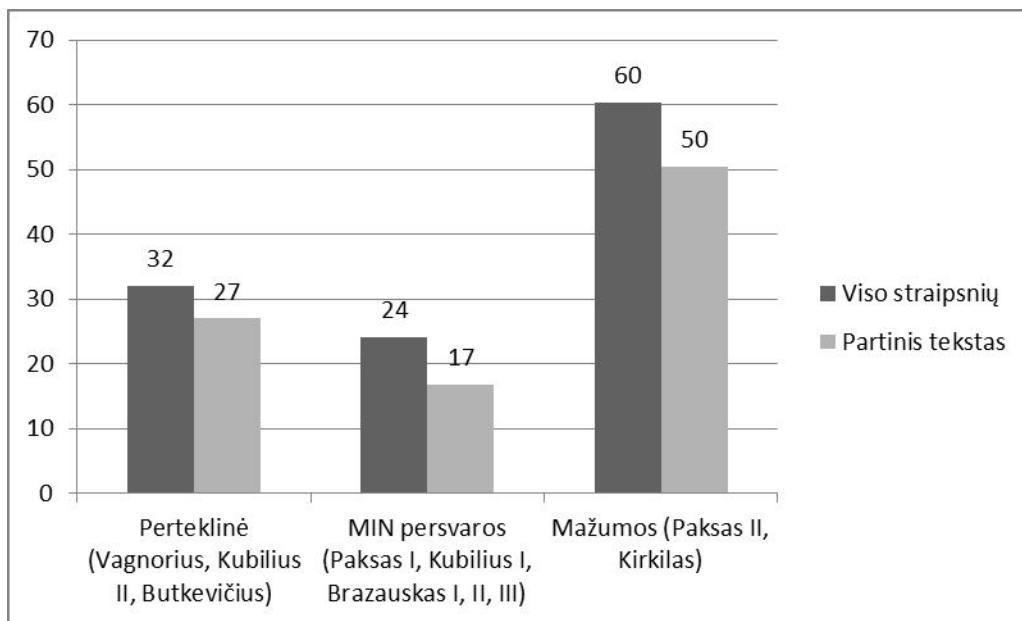
*Brazauskas II, III vyriausybes, išskirtas pagal tai, kad jose kitokia partijų sudėtis, čia analizuojame kartu.

**Šios mažumos vyriausybės atveju 5 straipsniai iš 19 pavadinimuose nemini *partijų*, ar šio žodžio darinių, bet kitoms vyriausybėms nebūdingai dažnai pažymi takoskyrą tarp „kairiųjų“ ir „dešiniųjų“, pvz. „Vėl susirieję kairieji ir dešinieji bet kuria kaina siekia stiprinti savo stovyklą“, „Valdyti šalį pasiryžę ir kairieji, ir dešinieji turės ieškoti bendros kalbos“, „Kol šalies lyderiai tariasi, kairieji nesnaudžia“, „Jėgas prieš VSD vadovą telkiantys dešinieji grasina premjerui“.

Akivaizdu, kad gilinantis į žiniasklaidos pranešimus apie politinius įvykius ir šalies vyriausybės veiklą negalima apsiriboti vien straipsnių antraščių analize. Nors negalima atmesti to, kad didžiausią informacinę krūvį iš tiesų neša žiniasklaidos pranešimo antraštė, tačiau pilietinė ir kokybiška žiniasklaida neišvengiamai praplečia, patikslina savo esminį pranešimą pačiame straipsnio tekste. Pakartotinai žiniasklaidos archyve peržvelgus relevantiškus straipsnius, pastebėta, kad straipsnių tekstuose partinis aspektas iš tiesų išryškėja daug labiau nei straipsnių pavadinimuose. Kaip matome (*Diagramoje III*), partijos vienaip ar kitaip minimos 79 % analizuotų publikacijų, nušviečiančių koalicinių vyriausybių darbą Lietuvoje. Šiuo atveju mažumos vyriausybės pritraukia išskirtinai daugiau partinių akcentų, o minimalios persvaros vyriausybės gauna ne tik mažiausiai partinių tekstų, bet ir mažiausiai žiniasklaidos pranešimų bendrai paėmus.

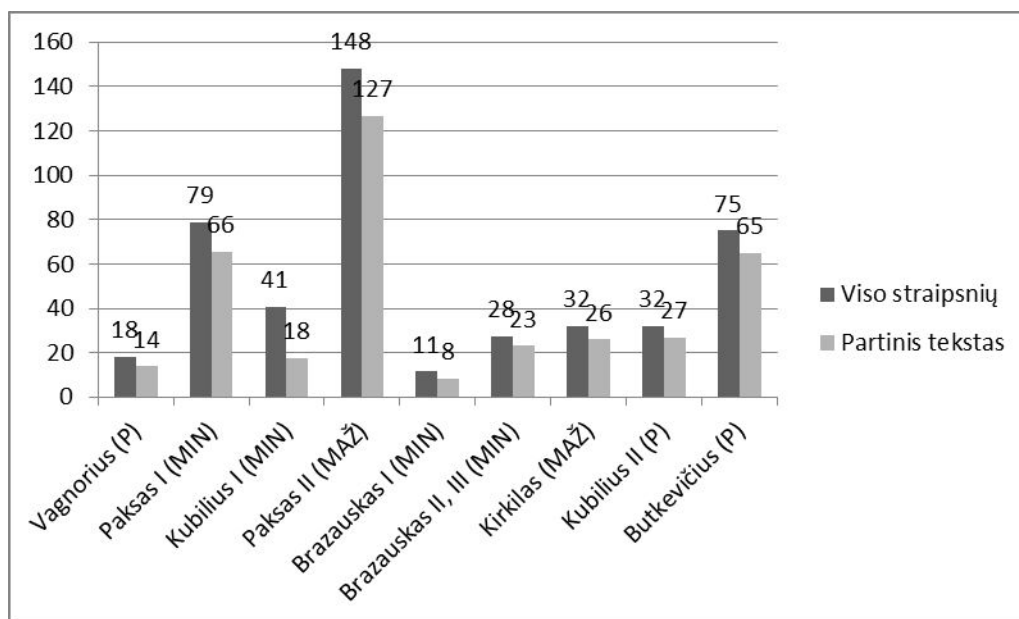
Diagrama III. Vyriausybės tipas ir partinių tekstų dažnis

Vidutinis visų straipsnių ir straipsnių su partiniu tekstu skaičius per koalicijos valdymo metus, pagal kabineto tipą

Peržvelgus LR ministrų kabinetus pagal jiems vadovaujančius politikus (žr. *Diagrama IV*), svarbu akcentuoti, kad, išskyrus dabartinę Algirdo Butkevičiaus vadovaujamą perteklinę vyriausybę, dažniausiai straipsnių tekstuose partijos buvo minimos R. Pakso vadovautos mažumos vyriausybę atveju (86 %), kas dar sykį atkreipia dėmesį į politiko R. Pakso išskirtinumą Lietuvos partijų dinamikos ir partinės sistemos pokyčių kontekste.

Diagrama IV. Vyriausybių seka pagal ministrą pirmininką ir partinio teksto dažnis
Vidutinis visų straipsnių ir straipsnių su partiniu tekstu skaičius per koalicijos valdymo metus, pagal kabinetą

Straipsnių antraščių ir tekstų analizės rezultatai leidžia teigti, kad partijos kur kas dažniau minimos pačiuose straipsnių tekstuose, bet ne jų antraštėse. Nors partinis aspektas Lietuvos žiniasklaidos tekstuose ir akcentuojamas kur kas dažniau nei antraštėse, tyrimo rezultatai rodo, kad penktadalyje publikacijų partijos neminimos iš viso (kas šiaip vargu ar įmanoma bet kokiame lyginamosios politikos dvasioje apie koalicines vyriausybes rašomame tekste).

Tikrinant antrąją hipotezę, suponuojančią, kad būtent vyriausybės formavimo laikotarpiu partijų reikšmė yra pati didžiausia, pastebima, kad vis dėlto tiek straipsnių antraštėse, tiek pačiuose straipsnių tekstuose partijos dažniau figūroja vyriausybės valdymo, o ne formavimo periodu. Šiek tiek daugiau nei pusė visų partinių antraščių ir partinių tekstų buvo pateikta koalicinių vyriausybės valdymo, t.y. „normalaus darbo“, periodu (žr. *Diagrama V*).

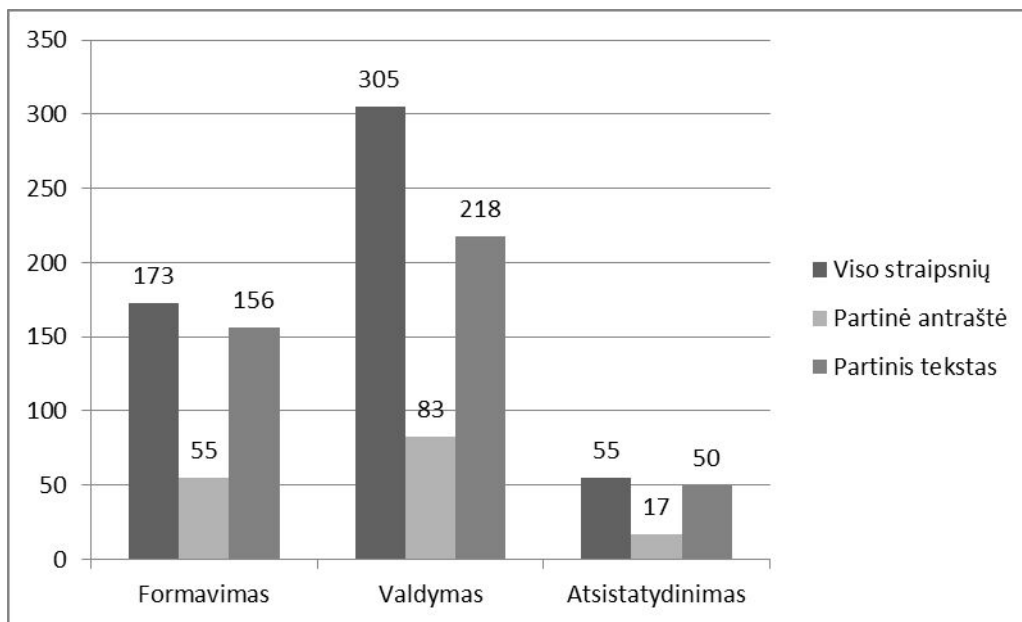
Techninio paaiškinimo, akcentuojančio tai, kad Lietuvoje žiniasklaidos archyve „natūraliai“ galėjo atsirasti daugiau dėmesio vyriausybės normalaus darbo laikotarpiui, kuris *summa summarum* fiziškai buvo ilgesnis negu vyriausybės sudarymo arba atsistatydinimo periodai, nepakanka vien dėl to, kad, kaip minėta aukščiau, šiame žiniasklaidos monitoringe buvo vadovaujama konfliktus, įtampą vyriausybėje atspindinčių tekstų (antraščių) paieška pagal išskirtus raktinius žodžius-temas ir nebuvo renkami tekstai, kuriuose būtų paprasčiausiai nušviečiama vyriausybės vykdoma viešoji politika. Tad atmestina mintis apie tai, kad Lietuvos žiniasklaida (ir politikai) brandžiai ir sėkmingai peržengė „holivudinę“ domėjimosi koalicinėmis vyriausybėmis prieigą, daugiausia dėmesio skiriančią vyriausybės formavimui (palyginimui – tipiškas Holivudo filmas daugiausia koncentruojasi į flirtą, sužadėtuves, meilės romaną iki vestuvių, o ne povestuvinio gyvenimo kartu rutinai²⁸). Svarbesnis paaiškinimas čia yra tas, kad, nors formaliai Lietuvoje koalicinės vyriausybės ir būna suformuotos, jų „formavimas“ tęsiasi ir jų darbo metu, nes visoms Lietuvos vyriausybėms (parlamentinei daugumai) būdingas nestabilumas, politinis turizmas, politinių partijų partnerių vidaus konfliktai, skilimas ir panašūs vyriausybės formavimą iki pat atsistatydinimo laiko pratęsiantys rūpesčiai (žr. *Lentelė II, stulpeliai Kabineto stiprumas vyriausybės darbo pradžioje ir Kabineto stiprumas vyriausybės darbo pabaigoje*). Pavyzdžiui, antroji premjero Andriaus Kubiliaus vadovauta vyriausybė techniniu, oficialiu požiūriu buvo suformuota 2008 m. gruodžio 9 d., bet praktiškai dėl TPP

---

²⁸ *Coalition Governments in Western Europe*. Edited by Muller, W.C. & Strom, K. New York, Oxford University Press Inc., reprinted 2006, p. 13, 16-25.

partijos ir pačios TS-LKD vidaus įtampų A. Kubiliaus vyriausybė „formavosi“ viso vyriausybės gyvavimo laikotarpiu ir savo darbą baigė toli gražu ne kaip perteklinė vyriausybė. Panašias išlygas galima pateikti ir kitų „permanentišką formavimąsi“ išgyvenusių vyriausybių atveju (Paksas II, Brazauskas II, III ir pan.). Čia verta atkreipti dėmesį į tai, kad žiniasklaidoje partinis aspektas vyriausybių atsistatydinimo laikotarpiu yra ypač retas: tik kas dešimta antraštė šia tema pasižymi partiniu aspektu. Tai dėsninga ir suprantama, nes, pirma, dauguma vyriausybių Lietuvoje savo darbą baigia dėl eilinių Seimo rinkimų (atitinkamai nėra didelio ažiotažo dėl vyriausybės darbo baigties); antra, konkrečios vyriausybės at(si)statydinimo metu paraleliai jau vyksta naujosios vyriausybės formavimas, ir, trečia, kaip atskleidžiama *Lentelėje III*, absoliuti dauguma „partinių“ konfliktų, kurie lėmė vyriausybės žlugimą, Lietuvoje esančios koalicinės valdysenos patirtyje daug stipriau siejasi su politiniais (partijų) lyderiais negu su platesniais partiniais nesutarimais, įtraukiančias daug partijos narių ir besiremiančiais nuosekliomis partijų programinėmis – ideologinėmis pozicijomis ir/ar partijų elektorato interesų gynimu.

Diagrama V. Partijų minėjimo dažnis straipsnių antraštėse ir tekstuose skirtingais vyriausybės gyvavimo periodais

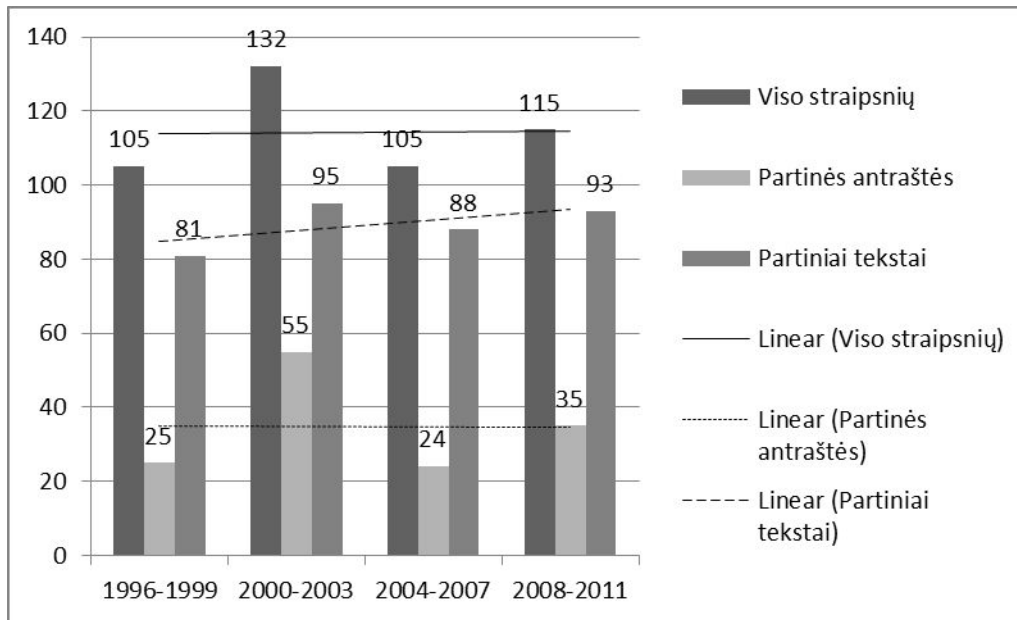

Svarbu pastebėti, kad partinis aspektas vyriausybių formavimo laikotarpiu (tiek antraštėse, tiek straipsnių tekstuose) irgi dominavo mažumos vyriausybių atveju. Konkrečiai, mažumos vyriausybių sudarymą nušvietė daugiau negu trečdalis (21 iš visų fiksuotų 55) partinių antraščių ir beveik pusė partinių tekstų (64 iš 156).

Tyrimo duomenimis 20 % apžvalginių straipsnių, kuriuose buvo apžvelgiamas koalicinių vyriausybių Lietuvoje sudarymas ir darbas, neminama nė viena politinė partija ne tik antraštėje, bet ir visame tekste (žr. *Diagrama V*).

Trečioji hipotezė teigia, kad politikai ir žiniasklaidos atstovai laikui bėgant mokosi ir vis geriau įsisavina partijų struktūruojamą koalicinės vyriausybės darbo virtuvę ir, atitinkamai, vis daugiau dėmesio skiria partijoms. Šiai hipotezei patikrinti visą turimą žiniasklaidos archyvą suskirstėme 3 kalendorinių metų žingsniu, kur kiekviename tokiaame periode būta ir Seimo rinkimų, vyriausybės formavimo ir atsistatydinimo patirties (išskyrus pastarąjį, nuo 2012 m.). Tačiau chronologinis tyrimo rezultatų išdėstymas (žr. *Diagrama VI*) atskleidė, kad partinis aspektas žiniasklaidoje, t.y. apžvalginių straipsnių antraštėse ir tekstuose per stebimus penkiolika metų neišaugo, o santykis tarp partinių akcentų ir „nepartinių“ straipsnių antraščių išliko gana stabilus (1:3) bei neprogresavo ir partinių akcentų žiniasklaidos tekstuose dažnis (apie 80 %). 2000-2003 m. laikotarpiu pastebėtas partinių antraščių „šuoliukas“ (iki 42 %) buvo savotiškai neutralizuotas partinius aspektus mažiau, negu paprastai, nušviečiančių straipsnių tekstų (72 %). Pastaruoju metu (2012 m.) stebima atvirkštinė tendencija- straipsnių pavadinimuose partiniai akcentai blankesni negu „norma“ (21 % *versus* 29 %), bet straipsnių tekstų, kuriuose reikšmingai figūruoja partijos, atsiranda daugiau (88 %). Vis dėlto žiniasklaidos tyrėjai pabrėžia būtent antraštė, o ne teksto reikšmę komunikacijoje.

Diagrama VI. Chronologinė straipsnių seka: partiniai aspektai tekstuose ir jų antraštėse
Vidutinis visų straipsnių, straipsnių su partine antrašte ir straipsnių su partiniu tekstu skaičius pagal laikotarpį, bei tiesinės tendencijos

*Dabartinis straipsnių archyvas apima tekstus iki 2013 m. rugpjūčio mėn. Šioje diagramoje nevaizduojami rezultatai iš „trumpojo“ 2012-2013 m. laikotarpio. Tolimesnis palyginimas bus galimas sukaupus pilną analogišką 4 metų laikotarpio (2012-2015) archyvą.

6. Išvados, apibendrinimai, gairės tolimesniems tyrimams

Lietuvos žiniasklaidos tyrimas atskleidė, kad tik kai kurios prielaidos, darytos remiantis reikšmingo partijų vaidmens koalicinėje valdysenoje pagrindu, pasitvirtino. Apskritai, menkas žiniasklaidos dėmesys politinėms partijoms kaip institucijai suponuoja, kad politinis gyvenimas Lietuvoje yra gana personalizuotas, o Lietuvos žiniasklaida nėra stipriai užsiangažavusi vykdyti pilietinio forumo, kokybiško ir brandaus politinio komunikatoriaus vaidmens.

Vis dėlto iš esmės pasitvirtino esminis politologinis lūkestis, siejamas su koalicinių vyriausybių tipologija: žiniasklaidos pateikiamame informacijos turinyje, susijusiame su Lietuvos koalicinėmis vyriausybėmis, politinėms partijoms skiriama santykinai daugiau dėmesio mažumos vyriausybių atveju, t.y. tuomet, kai valdžia turi derinti praktiškai visų parlamente atstovaujama partijų interesus (ir tų partijų lyderių įgeidžius ar kaprizus). Dėsninga, kad perteklinių vyriausybių atveju į žiniasklaidos radarą partijos, kaip svarbūs koalicinės valdysenos elementai, papuola žymiai rečiau. Taigi, pirmoji hipotezė, siejanti žiniasklaidos dėmesį politinėms partijoms koalicinėse vyriausybėse su parlamentinės daugumos (ne)buvimu Lietuvos atvejo studijoje nebuvo paneigta.

Antroji hipotezė, postuluoianti, kad politinės partijos reikšmingesnės yra koalicinių vyriausybių sudarymo (formavimo) periodu nepasitvirtino. Žiniasklaidos tekstuose apie Lietuvos koalicines vyriausybes politinės partijos, kaip svarbus kolektyvinis veikėjas, išryškėja ne vyriausybių sudarymo, o vyriausybių darbo (išsilaikymo valdžioje) periodu. Tai sietina su parlamentinės daugumos nestabilumu (Seimo narių „politiniu turizmu“, parlamentinių partijų skilimu, jungimusi ir pan.), didinančiais koalicinių vyriausybių rizikos aplinką, kurioje vyriausybių darbas turi būti lydimas nuolatinė partijų lyderių pastangų išlaikyti vyriausybę ir joje pasiekti konsensuso.

Trečioji tyrimo hipotezė, kad Lietuvoje politikai ir žiniasklaidos atstovai laikui bėgant mokosi ir atitinkamai kokybiškiau, t.y. daugiau dėmesio skirdami politinėms partijoms, valdo ir/ar perteikia su koalicinių vyriausybių veikla susijusias naujienas, nepasitvirtino. Chronologinė straipsnių seka neatskleidė aiškios mokymosi tendencijos – partinių aspektų straipsnių antraštėse ir pačiuose tekstuose apie pastaraisiais metais suformuotas koalicines vyriausybes daugiau neatsirado, nors tam tikras „partinis“ pakilimas žiniasklaidoje buvo 2000-2003 m., būtent tada, kai Lietuvoje vyko svarbi partinė politinio gyvenimo fragmentacija.

Mūsų tyrime žiniasklaidos turinys laikomas labai svarbiu informacijos, pateikiamos vartotojams ir veikiančios pačių aptariamų valdžios veikėjų elgseną, filtru. Akcentavome žiniasklaidos kaip pilietinio forumo funkcijas. Tyrimo metu netiesiogiai išryškėjo tam tikri dabartinės Lietuvos žiniasklaidos (nacionalinių dienraščių ir informacinių portalų) trūkumai kokybiškai ir korektiškai išpildyti savo pilietinio švietimo vykdytojo užduotis. Analizuotuose žiniasklaidos straipsniuose (atrinktuose faktinei informacijai apie Lietuvos koalicines vyriausybes patikrinti ir kokybinėms įžvalgoms daryti) pastebėtas akivaizdus atotrūkis tarp tekstų antraščių (ir iliustracijų), siekiančių patraukti skaitytojo dėmesį bei straipsnių turinio, kuris yra daug dalykiškesnis ir nuosekliau mini politines partijas bei atkreipia dėmesį į jų vaidmenį koalicinių vyriausybių darbe. Šioje vietoje verta paminėti, kad Pippa Norris²⁹ priskirdama žiniasklaidai pilietinio forumo funkcijas, taip pat išskiria dar dvi šiuolaikinėms visuomenės informavimo priemonėms būdingas funkcijas: mobilizuojančio agento ir sarginio šuns. Mūsų tyrime netiesiogiai atskleista, kad Lietuvos žiniasklaida orientuojasi į mobilizuojančio agento funkcijų atlikimą – siekiama naujienų vartotojų įsitraukimo (pvz. komentarų rašymo dažnis), kur pilietinis aktyvizmas nebūtinai

---

²⁹ Norris, P. A *Virtuous Circle: Political Communications in Postindustrial Societies*, Cambridge University Press, 2000.

glaudžiai susijęs su nuosekliu domėjimusi politiniu šalies gyvenimu ir aiškiais pilietinėmis pozicijomis. Kita vertus, Lietuvos žiniasklaida intensyviai veikia ir kaip sarginis šuo, nušviečiantis galimą piktnaudžiavimą valdžia, viešus skandalus, valdžios nesėkmes. Žiniasklaidai kaip sarginiam šuniui nėra svarbi koalicinių vyriausybių formavimo ir darbo „kasdieninė virtuvė“ (kurioje, tikėtina, politinių partijų vaidmens ir vietos neatpažinti neįmanoma). Sarginiam šuniui svarbiau skandalai, problemos, asmenybių veikla. Šiuo požiūriu svarbu pastebėti, kad žiniasklaida žymiai daugiau „partinio“ dėmesio skyrė, pvz. R. Pakso, o ne G. Kirkilo vadovautoms vyriausybei, nors abi vyriausybės politologinėse koalicinės valdysenos studijose yra gana panašios (mažumos vyriausybės). Žiniasklaidos koalicinės valdysenos monitoringas netiesiogiai parodė, kad Lietuvoje politinės partijos yra dažnai tiek smarkiai nematomos kiek politiniai lyderiai ar asmenys, užimantys vieną ar kitą svarbų postą. Turinio požiūriu, žiniasklaidos pranešimuose dominuoja „neigiamos“ žinios: mažai dėmesio skiriama koalicijos darbo turiniui, vyriausybės galios telkimui, stiprėjimui ir sėkmingai veiklai bei pasiekimams; dažniausiai rašoma apie koalicinių vyriausybių darbo sunkumus ir trūkumus, aptariama vieno ar kito ministro at(si)statydinimo tikimybė ar galima koalicijos griūtis.

Galimos ir kitos šio žiniasklaidos monitoringo rezultatų tyrimo kryptys. Pavyzdžiui, galima gilintis į tai, kaip profiliuojami skirtingų dienraščių ir interneto naujienų portalų pranešimai. Taip pat ilgas tęstinis Lietuvos žiniasklaidos monitoringas (praktiškai jis apima beveik dvidešimt metų laikotarpį) sudaro pagrindą analizuoti kaip keitėsi pačių Lietuvos dienraščių ir informacinių portalų žurnalistinio darbo kultūra, politinis-pilietinis angažavimasis ir pan.

Straipsnyje naudojamų Lietuvos partijų santrumpų sąrašas:

<i>LCS</i>	Lietuvos Centro Sąjunga
<i>LiCS</i>	Liberalų ir Centro Sąjunga
<i>LLS</i>	Lietuvos Liberalų Sąjunga
<i>LSDP</i>	Lietuvos Socialdemokratų Partija
<i>MKDS</i>	Moderniųjų Krikščionių Demokratų Sąjunga
<i>NS-SL</i>	Naujoji Sąjunga – Socialliberalai
<i>PDP</i>	Pilietinės Demokratijos Partija
<i>TPP</i>	Tautos Prisikėlimo Partija
<i>TS-LKD</i>	Tėvynės Sąjunga – Lietuvos Konservatoriai
<i>VNDS</i>	Valstiečių ir Naujosios Demokratijos Partijų Sąjunga